

PUTEREA ELIBERATOARE A EVANGHELIEI. PERICOPE EVANGHELICE ALE VINDECĂRII TINERILOR ȘI MESAJUL ACESTORA

PROF. DR. DANIEL AYUCH
INSTITUTUL DE TEOLOGIE
SFÂNTUL IOAN DAMASCHIN, BALAMAND
PATRIARHIA ANTIOHIEI ȘI ÎNTREGULUI ORIENT

1. Căminul părintesc și vârsta adultă

Părinții și educatorii constată, din experiență, că adolescenții și tinerii trebuie să învețe cum să realizeze tranziția de la casa părintească la începerea unei noi vieți ca adulți independenți, în societate. În jurul vârstei de douăzeci de ani, mulți tineri decid să se desprindă de căminul părintesc din diferite motive, de exemplu neînțelegerile cu părinții, intrarea pe piața muncii, sau începerea unei relații de cuplu, pentru a menționa doar câteva.

Tinerii sunt adeseori atrași de persoane mai în vârstă, care au o anumită înțelepciune, în special dacă împărtășesc anumite interese în afara rutinei zilnice. Piața media destinată adolescenților revine frecvent la acest leitmotiv. Să menționăm, de exemplu, rolul lui Rubeus Hagrid sau al directorului Dumbledore din seria Harry Potter, cei care îl eliberează pe Harry din locuința atât de comună, unde suferea din cauza nedreptăților și oprimirii permanente. Un al exemplu poate fi pregătirea oferită de maestrul Jedi Yoda lui Luke Skywalker, copil crescut la țară, în seria Star Wars. Există și adulți care sunt personaje negative și duc tinerii pe căi greșite, așa cum se întâmplă în serialul TV Breaking Bad, unde viața tânărului Jesse Pinkman se schimbă radical după ce acesta îl întâlnește pe maleficul profesor Walter White.

Părinții își fac griji în legătură cu perioada adolescenței copiilor lor și cu trecerea acestora la vârsta adultă. Știu că se vor confrunta cu diferite

probleme și că ei, părinții, nu-i vor putea ajuta întotdeauna. Majoritatea părinților se străduiesc să le asigure educația, starea de sănătate, siguranța financiară și locul în societate. În cultura noastră occidentalizată, educația religioasă nu este considerată relevantă și, adeseori, este considerată o opțiune liberă a copilului, cum se întâmplă de obicei. Acest lucru pune o problemă serioasă pentru acei copii care teoretic au crescut în familii „creștine”, dar în realitate nu-L cunosc pe Hristos și nici învățăturile creștine de bază.

După cum se știe, copiii tind să copieze atât aspectele pozitive, cât și pe cele negative ale comportamentului părinților și educatorilor. Acest lucru poate induce anxietate și descurajare atât copiilor, cât și părinților, deoarece creează sentimentul unui fel de fatalism al șanselor și posibilităților în viață. Nu trebuie totuși să exagerăm în această privință, deoarece astăzi tinerii din Europa au multe ocazii să-și construiască viitorul în alte țări și contexte, adeseori departe de căminul părintesc. Pe de o parte, duc cu ei ceea ce au deprins și învățat în primii ani de viață, iar pe de alta, urmează noi modele care le oferă alte exemple de comportament și le pot schimba viețile.

În articolul de față, vom analiza cinci pericope aparținând Evangheliei după Matei, prin comparație cu celelalte două Evanghelii sinoptice. Sunt episoade în care Mântuitorul Iisus Hristos întâlnește familii în diferite circumstanțe sociale și religioase, familii cu copii (fi și fiice), aflați în suferință. Vom analiza pericopele, discutând atitudinea părinților, reacția Mântuitorului, mesajul comun al acestor fragmente, pentru a trage apoi concluziile privitoare la învățămintele transmise de Evanghelie pentru educarea tinerilor de astăzi. Este o abordare exegetică ce pune accent pe credință ca fundament al misiunii pastorale a Bisericii, adresată tinerei generații.

2. Cinci minuni săvârșite asupra tinerilor

Evangheliile consemnează câteva minuni prin care tinerii sunt salvați datorită mijlocirii unui părinte. Cititorul întâlnește în aceste texte anumite tipare narrative care reiterează același mesaj. Cele cinci pericope

pe care le-am selectat aparțin Evangheliilor sinoptice; le vom prezenta și interpreta pe baza textului de la Sf. Evanghelist Matei, fără a omite detaliile și particularitățile consemnate de Evangheliștii Luca și Marcu. Este vorba de fragmentele următoare:

1. *Vindecarea fiului sutașului* (*Matei* 8, 5-13; *Luca* 7, 1-10)¹;
2. *Învierea fiicei dregătorului* (*Matei* 9, 18-19; 23-26; *Marcu* 5, 21-24; 35-43; *Luca* 8, 40-42; 49-56);
3. *Învierea fiului văduvei din Nain* (*Luca* 7, 11-17);
4. *Vindecarea fiicei femeii cananeence* (*Matei* 15, 21-28; *Marcu* 7, 24-30);
5. *Vindecarea fiului lunatic/epileptic* (*Matei* 17, 14-21; *Marcu* 9, 14-29; *Luca* 9, 37-42).

Este interesant să observăm că Evangheliștii prezintă situații în care mamele mijlocesc, sau fiicele sunt izbăvite. O astfel de atenție acordată femeilor nu era obișnuită în Orientul Mijlociu patriarhal, într-o epocă în care femeilor le era foarte greu să acționeze sau să se exprime în spațiul public. Pe de o parte, avem minunile săvârșite cu două fiice, una a unui tată iubitor – dregătorul (mai-marele sinagogii) din Capernaum, iar cealaltă a unei mame cananeence. Pe de altă parte, între cei trei fii, numai unul este însoțit de către mama sa, văduva din Nain.

Cum ne putem da seama că nu este vorba de copii, ci mai curând de adolescenți? Datorită terminologiei folosite de cei trei Evangheliști. Aceștia utilizează în special termenii *παῖς* (băiat, în *Matei* 8, 6.8.13; 17, 18) și *θυγάτηρ* (fică, în *Matei* 9, 18. 22; 15, 22)². *Luca* 7, 11-17 se

¹ Este adevărat că Evanghelia după Luca afirmă că tânărul bolnav pentru care se roagă sutașul este „sluga” acestuia (*δοῦλος*) și de asemenea că termenul *παῖς* (băiat) poate avea și sensul de „slujitor”. Totuși, este mai mult decât evident că, în textul de la Matei, băiatul suferind este fiul sutașului. Comentând această pericopă, Ulrich Luz indică motivele pentru care a reținut acest sens: a) cu referire la un slujitor, Evanghelistul Matei folosește termenul *δοῦλος* (*Matei* 8, 9); b) cu referire la copilărie, întâlnim termenul *παῖς* cu sensul evident de „copil” (*Matei* 2, 16); c) *παῖς* este folosit cu sensul de „fiu” (*Matei* 17, 15. 18); d) Sfântul Matei, preluând un citat din profeția lui Isaia, utilizează în mod evident termenul *παῖς* cu sensul de „fiu” (*Matei* 12, 18); vezi: Ulrich Luz, *Matthew 8-20. A Commentary*, Fortress Press, Minneapolis, 2001, p. 35, FN 17).

² În versetul 22, termenul „fică” este chiar adresat femeii cu scurgere de sânge, ceea ce demonstrează că nu definește în mod necesar o anumită vârstă, ci mai

referă la copilul văduvei numindu-l „fiu” (υἱὸς), în versetul 12 și „tânăr” (νεανίσκος), în versetul 14. Pe de altă parte, termenul specific pentru copii, băieți și/sau fete, era diminutivul παιδίον, care, după Pseudo-Hippocrates, se folosea cu referire la copii de la naștere și până la vârsta de șapte ani. Pentru a preciza deosebirea dintre παῖς (băiat) și παιδίον (copil), textul citat de Filon spune:

„Firea omului numără șapte etape, pe care le numim cele șapte vârste: pruncie, copilărie, adolescență și celelalte. El este prunc [παιδίον] până ce ajunge la vârsta de șapte ani, vârsta la care își schimbă dinții de lapte. Este copil [παῖς] până ce împlinește vârsta pubertății, care este de paisprezece ani” (*De officio mundi* 105).

Tiparul iconografic caracteristic artei sacre bizantine reprezintă săvârșirea acestor minuni astfel: Hristos stă în picioare, în partea stângă, cu mâna dreaptă înălțată în gestul binecuvântării, în timp ce în mâna stângă ține un sul de pergament, care simbolizează învățăturile Sale. Tinerii aflați în suferință sunt întotdeauna culcați, fie pe pat, fie direct pe pământ. De asemenea, este foarte interesant să analizăm expresia chipurilor părinților, care denotă durere și implorare, în contrast cu chipul senin și binevoitor al lui Mântuitorului Hristos. În planul al doilea, Sfinții Apostoli și mulțimea sunt martorii actului de vindecare, uneori exprimând uluire, îndoială și/sau comentând minunea cu cei din jur³.

3. Interpretarea minunilor

În aceste relatări, familiile îndurerate fac parte fie din comunitatea evreiască, fie dintre neamuri. Astfel, Sfinții Evangheliști le arată cititorilor că lucrarea mântuitoare a lui Hristos se adresează tuturor, iar creștinii sunt

curând un anumit statut. În Evangheliile după Marcu și Luca, ni se spune că fiica dregătorului avea 12 ani (*Marcu* 5, 42; *Luca* 8, 42).

³ Prezentarea comparativă a imaginilor, într-un slideshow disponibil online la adresa: <https://balamand.academia.edu/DanielAyuch> sub titlul: *The Liberating Power of the Gospel. The Healing of Young People Narratives and Their Message.*

datori să își îndeplinească misiunea fără a face deosebire între neamuri și fără niciun fel de părtinire.

Toate cele cinci fragmente redau suferința unui părinte datorată nenorocirii care s-a abătut asupra copilului. Părinții sunt îngrijorați și își exprimă durerea în diferite moduri. De pildă, sutașul vine la Hristos „rugându-L” (παράκαλῶν αὐτὸν) din cauza suferinței fiului său (*Matei* 8, 5). Dregătorul, care este numit Iair (*Luca* 8, 41 și *Marcu* 5, 22), știe că fiica sa a murit și „I se închină” (προσεκύνει αὐτῷ; *Matei* 9, 18). În ceea ce o privește pe femeia cananeeancă, aceasta „strigă” (ἔκραζεν; *Matei* 15, 22), pe când tatăl copilului epileptic „îngenunchează înaintea Lui” (γονυπετῶν αὐτὸν; *Matei* 17, 14). Numai femeia văduvă nu-L imploră pe Iisus să o ajute, dar plânsul și suferința ei exprimă nevoia de ajutor, iar Hristos este mișcat văzând-o cum își duce la mormânt fiul mort (*Luca* 7, 12-13).

Pericopele descriu și durerea, și boala care îi împovărează pe tineri. Suferințele acestora au cauze diferite și sunt redată printr-o serie de termeni care pot fi înțeleși în lumina credinței evreilor și a celorlalte neamuri în diavoli și duhuri. Este interesant de menționat, de exemplu, boala așa-numitului tânăr „epileptic” (*Matei* 17, 14-21). Tatăl său îi spune Mântuitorului Hristos că fiul este „lunatic” (σεληνιάζεται v. 15) – sensul literal este „afectat de lună.” În mitologia greacă, luna este zeița Selene sau Artemis, al cărei cult era larg răspândit în zona de est a Mediteranei. Era venerată ca Zeița Noapții, simbol al vânătorii și al sălbătăciei, dar și al frumuseții și virginității. Toate acestea sunt atribute foarte atrăgătoare pentru tineri. În confruntarea dintre Iisus și Selene – dacă ne este permisă exprimarea –, dramatic redată de Evanghelistul Marcu, Iisus își demonstrează superioritatea față de credințele păgâne. Un alt caz este cel al fiului sutașului, care „zace în casă, slăbănog, chinându-se cumplit” (*Matei* 8, 6). Cu mult mai gravă este situația fiicei dregătorului și a fiului văduvei, care au murit deja (*Matei* 9, 18; *Luca* 7, 12). În sfârșit, fiica cananeencei este „rău chinuită de demon”.

Literal, fiica femeii cananeence este „grav demonizată” (κακῶς δαιμονίζεται; *Matei* 15, 22), iar credința larg răspândită în perioada iudaică timpurie era că bolile sunt provocate de acțiunea malefică a

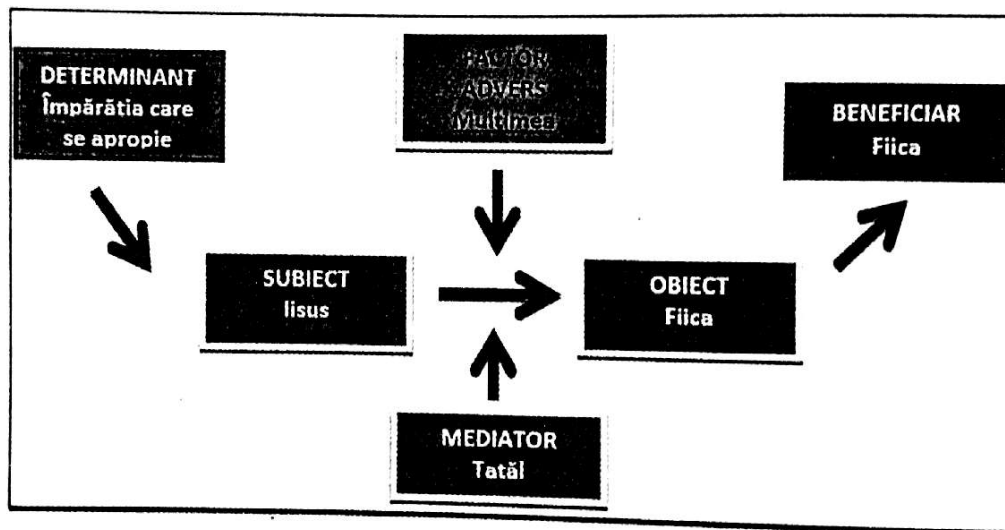
demonilor sau a duhurilor, considerându-se că erau mai numeroase cazurile de demonizare a ne-evreilor. Credința în „demoni” (δαίμόνια) era o practică păgână, influențată de credința în zeități și în special în duhurile rele, care afectau viața oamenilor. Astfel erau explicate în trecut schimbările bruște și neașteptate, survenite în perioade de liniște, care luau prin surprindere familiile și comunitățile și pentru care nu se găsea o altă justificare decât intervenția anumitor forțe nevăzute, a duhurilor, în viața de zi cu zi.

Pe de altă parte, textul evidențiază și rolul asumat de către părinți. Evangheliștii redau grija acestora pentru copii, prezentându-i drept bărbați și femei cu o credință puternică. Credința reprezintă un element esențial, care îi determină să ceară izbăvirea în momentul în care Iisus ajunge în preajma lor. Acest lucru se exprimă nu numai prin rugămintea părinților, ci și prin stilul narativ. Hristos laudă credința sutașului și își mustră compatrioții pentru împietrirea inimilor lor. Tatălui îndurerat, îi spune: „Adevăr grăiesc vouă: la nimeni, în Israel, n-am găsit atâta credință [...], fie ție după cum ai crezut!” (*Matei* 8, 10-13). Mustrarea lui Iisus consemnată de Sf. Evanghelist Matei nu se adresează numai evreilor, ci și cititorilor creștini ai Evangheliei, a căror credință este șovăielnică. Iată ce rostește în versetele 11 și 12: „Și zic vouă că mulți de la răsărit și de la apus vor veni [...], iar fiii Împărăției vor fi aruncați în întunericul cel mai din afară”. Vom reveni asupra acestei idei în concluzie. Cazul femeii cananeence este foarte asemănător. Iisus îi răspunde: „O, femeie, mare este credința ta; fie ție după cum voiești!” (*Matei* 15, 28). În cazul vindecării tânărului epileptic, credința tatălui este subliniată prin evidențierea insuficienței credinței ucenicilor. Iisus Hristos vorbește despre credință de două ori în cadrul aceluiași pasaj. Mai întâi prin mustrarea: „O, neam necredincios și îndărătnic!” (*Matei* 17, 17), iar apoi explicându-le ucenicilor că nu au putut alunga demonul din pricina „puținei voastre credințe” (*Matei* 17, 20).

La prima vedere, cititorul modern poate fi dezamăgit de pasivitatea tinerilor din aceste pericope. Dar tocmai acest lucru evidențiază nevoia lor de a fi eliberați. După cum arătam mai sus, tinerii, fii și fiice, sunt prezentați mai curând ca victime ale unei lumi imperfecte, condusă de adulți

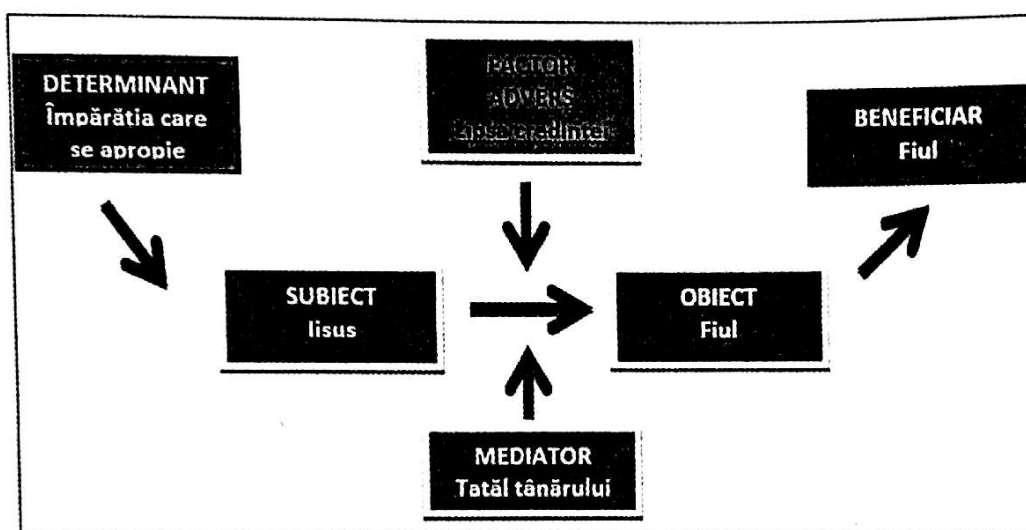
plini de slăbiciune. Ei sunt prizonieri ai acestei realități groaznice, prin diferitele lor dureri și suferințe; nu se pot mișca, sau chiar au murit deja.

Aplicând acestor pericope schema actanților propusă de A.J. Greimas⁴, observăm că tinerii sunt întotdeauna plasați în aceeași poziție, ca *obiect* și *beneficiar*. Cu alte cuvinte, întotdeauna îndeplinesc aceeași funcție narativă, ca *obiect* important asupra căruia acționează *Subiectul* în folosul unui *beneficiar*, care, în text, este același tânăr (sau tânără). Ei sunt cei asupra cărora se exercită lucrarea eliberatoare a lui Iisus și care se folosesc de intervenția Lui în viețile lor. Pe de altă parte, părinții joacă rolul *mediatorului*, care intervine între *Subiect* și *obiect*, pentru a contribui la îndeplinirea misiunii. Fără îndoială, Iisus este întotdeauna *Subiectul* a cărui acțiune decurge din iminenta venire a Împărăției lui Dumnezeu, respectiv *Determinantul* acțiunii. Diagramele următoare exemplifică, în două cazuri, schema actanților, conform lui Greimas:

Învierea fiicei dregătorului Iair (Matei 9, 18-19, 23-26)

⁴ Un *actant* este altceva decât un *agent* sau un *personaj*. *Actant* este „cel care îndeplinește funcția necesară pentru a determina transformarea despre care este vorba în narațiune” (MARGUERAT, 62). Există șase poziții ale actanților: *subiect*, *obiect*, *determinant*, *beneficiar*, *mediator* și *factor advers*.

Vindecarea tânărului lunatic (Matei 17, 14-21)

Aplicând această analiză structurală, mesajul comun al acestor minuni apare mai limpede: Tinerile generații suferă din cauza nedreptății acestei lumi și au nevoie să-L întâlnească pe Hristos și să se apropie de Cel Care a spus: „Eu sunt calea, adevărul și viața” (*Ioan 14, 6*).

Pentru a încheia acest subcapitol prin câteva scurte comentarii exegetice, menționăm abordarea critică a naratorului față de convingerile și concepțiile larg răspândite, atât între evrei, cât și între neamuri. Orice practică, orice credință sau convingere străină de viziunea (*Weltanschauung*) creștină este deficientă și eronată. De aceea, acele familii care își educă și își cresc copiii pe un astfel de teren instabil, se vor căi mai devreme sau mai târziu. Unele dintre aceste povestiri biblice relevă problemele tradiției evreiești, altele pe cele ale culturii celorlalte neamuri. Pe de o parte, episodul privitor la fiul văduvei se desfășoară într-un mediu pur evreiesc, și exprimă în mod sugestiv situația critică a evreilor palestinieni din vremea respectivă. Moartea tânărului reprezintă lipsa unui viitor pentru generațiile următoare, iar intervenția lui Iisus le redă speranța acestor oameni, care văd în el un „mare proroc” și semnul că Dumnezeu Și-a cercetat poporul (*Luca 7, 16-17*). Pe de altă parte, fiul sutașului provine în mod evident dintre neamuri. Sutașul era reprezentantul autorităților locale, bucurându-se el însuși de prerogative militare și politice. Cu toate

acestea, nici el nu poate asigura viitorul fiului său „slăbănog”, paralytic. Și de această dată, Mântuitorul Iisus Hristos intră în casa familiei îndurerate și îi deschide ușa eliberării și a mântuirii.

4. Concluzii pastorale și practice

Fiecare dintre pericopele discutate în articolul de față își are locul în iconografia ortodoxă și în Evangheliile citite în duminici, conform Tipicului ortodox⁵, ceea ce demonstrează importanța învățaturii și a mesajului lor. Este greu să rezumăm în câteva cuvinte bogăția acestor relatări. Acest subcapitol va propune însă o abordare pragmatică pe baza rezultatelor exegezei de mai sus și în cadrul temei „Educația religioasă a tinerilor în contextul lumii secularizate de astăzi”.

Părinții sunt responsabili pentru creșterea copiilor lor în credință. Copiii le pun părinților întrebările importante ale vieții încă din prima copilărie, și continuă să o facă și în adolescență. Ei întrebă de ce mergem la Biserică, de ce ne împărtășim, de ce ne rugăm într-un anumit mod, și multe altele. Este responsabilitatea părinților să fie receptivi la aceste întrebări și să știe să-i călăuzească pentru a găsi răspunsurile. Sistemul de învățământ și societatea secularizată le oferă răspunsuri științifice, sceptice și discutabile, care le provoacă anumite nedumeriri sau chiar anxietate. Celebrul autor american al cărții *Visele lui Einstein*, spunea: „Tragedia acestei lumi stă în faptul că nimeni nu este fericit, indiferent dacă trece printr-o perioadă de suferință sau de bucurie”⁶. În Biserică însă răspunsurile se întemeiază pe credința împărtășită. Tocmai credința în Iisus Hristos, în Dumnezeu Tatăl și în Duhul Sfânt le oferă copiilor posibilitatea de a trece prin viață cu bucurie și simțindu-se în siguranță. Din cauza bine cunoscutului conflict între generații, tinerii sunt adeseori

⁵ Duminica a IV-a după Rusalii: *Vindecarea fiului/slugii sutașului*; Duminica a XXIV-a după Rusalii: *Învierea fiicei lui Iair*; Duminica a XX-a după Rusalii: *Învierea fiului văduvei din Nain*; Duminica a XVII-a după Rusalii: *Vindecarea fiicei femeii cananeence*; Duminica a X-a după Rusalii: *Vindecarea tânărului lunatic*.

⁶ Alan LIGHTMAN, *Einstein's Dreams*, Vintage Books, New York, 2004, p. 40.

acuzati de indiferență, insensibilitate sau chiar de ignoranță. În realitate, slăbiciunile lor sunt cauzate de părinții și educatorii iresponsabili, care nu știu cum – sau nu doresc – să-i ghideze pe tineri către o viață bună. Conform unei tradiții din Orientul Mijlociu, vârstnicii, și nu tinerii, trebuie blamați pentru problemele apărute în comunitate.

Apartenența formală la creștinism nu este suficientă. După cum se arată în pericopa sutașului, Împărăția Cerurilor le este deschisă multora de la răsărit și de la apus, pe când cei care se cred fii ai lui Dumnezeu vor fi aruncați afară din cauza puținei lor credințe. Uneori, se crede că simpla practicare formală a ritualurilor va ajuta o persoană sau o familie să ducă o viață sănătoasă. Este însă necesar ca oamenii să înțeleagă, să-și însușească și să asimileze învățăturile Bisericii cu o credință vie, așa cum Hristos i-a învățat pe apostoli în mod creativ, oferindu-le pilde din viața de zi cu zi și arătându-le cum să ducă o viață exemplară spre a reprezenta un model pentru cei dragi. În partea stângă a pronaosului Bisericii Sfântul Spiridon Vechi din București, sfântul este reprezentat vindecând un băiat în prezența mamei acestuia, care îngenunchează înaintea sfântului. Icoana urmează tiparul reprezentării vindecărilor săvârșite de Iisus, demonstrând astfel că adevăratul ucenic este cel capabil să transmită semenilor binecuvântarea Domnului. Oriunde este prezent un adevărat ucenic, Hristos Însuși este prezent, după cum spune Sf. Apostol Pavel: „mijlocitori” sau purtători de cuvânt ai lui Hristos (cf. *2 Corinteni 5, 20*).

Credința reprezintă elementul esențial al educației creștine. Întrebarea adresată de Iisus ucenicilor, cu ocazia vindecării tânărului epileptic, este profund semnificativă: „Până când voi fi cu voi? Până când vă voi suferi pe voi?” (*Matei 17, 17*). Mântuitorul spune aceasta pentru că ucenicii avuseseră un moment de șovăire în credință. Cei cărora le revine sarcina de a educa tinerii trebuie să aibă o credință puternică, exprimată nu numai prin cuvinte ci prin chiar viața lor.

Evanghelia dă sens vieții. Dacă Iisus Hristos nu ar fi trecut pe lângă casa sutașului și cea a văduvei, aceștia ar fi rămas sub imperiul slăbiciunii și al morții. Tânăra generație care le urma ar fi căzut sub stăpânirea morții, iar durerea și jalea le-ar fi cuprins inimile. Dacă Mântuitorul Iisus Hristos nu i-ar fi cercetat, viața omului ar fi fost sinonimă cu nedreptatea și cu

oprimarea. Evanghelia aduce o nouă înțelegere a realității, care trece de limitările înțelepciunii pământești și conduce la înțelepciunea Împărăției Cerurilor, prin care principiile relațiilor sociale sunt redefinite prin prisma credinței. Atunci când tinerii au experiența acestei întâlniri cu Domnul, în viața și inimile lor, descoperă puterea eliberatoare a Evangheliei și sunt motivați să-și clădească viața ca adulți pe temelia iubirii.

Bibliografie consultată:

AYUCH, Daniel, „The Synoptic Gospels and Family. Fundaments to restore Its Deteriorated Values”, în: Nicu DUMITRAȘCU (ed.), *Christian Family and Contemporary Society*, coll. *Ecclesiological Investigations 21*, Bloomsbury T&T Clark, London, 2014, pp. 3-16;

AYUCH, Daniel, „The Centurion and the Widow (Luke 7:1-17). Lucan Narrative and the Liberation of Man from Slavery and Poverty”, în: Bradley NASSIF (ed.), *Festschrift in Honor of Professor Paul Nadim Tarazi*, vol. 2, Peter Lang, New York, 2015, pp. 37-43;

BOVON, François, *L'Évangile selon Saint Luc (1,1 – 9,50)*, vol. 1, Commentaire Nouveau Testament III a, coll. *Labor et Fides*, Genève, 1991;

FITZMYER, Joseph, *El Evangelio según Lucas*, vol. 2, trad. y comentarios capítulos 1-8,21, Cristiandad, Madrid, 1987;

GNILKA, Joachim, *Das Matthäusevangelium*, vol. 2, Herder, Freiburg, 1988;

LANGNER, Córdula, *Evangelio de Lucas. Hechos de los Apóstoles*, coll. *Biblioteca Bíblica Básica*, 16, Verbo Divino, Estella, 2008;

LIGHTMAN, Alan, *Einstein's Dreams*, Vintage Books, New York, 2004;

LÖNING, Karl, *Das Geschichtswerk des Lukas. Band I: Israels Hoffnung und Gottes Geheimnisse*, Urban Taschenbücher 455, Kohlhammer, Stuttgart, 1997;

LUZ, Ulrich, *Matthew 8-20. A Commentary*, Fortress Press, Minneapolis, 2001;

TARAZI, Paul, *The New Testament: An Introduction*, vol. 2: *Luke Acts*, Saint Vladimir's Seminary Press, Crestwood, 2001;

VIVIANO, Benedict, „Evangelio según Mateo”, in: Raymond BROWN, Joseph FITZMYER, Roland MURPHY (eds), *Nuevo Comentario Bíblico San Jerónimo*, vol. 2: *Nuevo Testamento y artículos temáticos*, Verbo Divino, Estella, 2004, pp. 66-132;

***, *El evangelio según san Marcos*, vol. 2, Mc 8,27 - 16,20. Salamanca, 2001;

***, *The Old Testament: An Introduction*, vol. 1: *Historical Traditions*, Saint Vladimir's Seminary Press, Crestwood, 2003;

***, *The Works of Philo*, trad. C.D. Yonge, Hendrickson, Peabody, 1993.

COORDONATORI:

Ex libris
Daniel Alberto Ayuch

† VARLAAM PLOIEȘTEANUL,
Episcop-Vicar Patriarhal
Secretarul Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române

PR. DR. FLORIN MARICA,
Consilier Patriarhal

CONF. DR. ADRIAN LEMENI,
Consilier Patriarhal onorific

EDUCAȚIA RELIGIOASĂ A TINERILOR ÎN CONTEXTUL SECULARIZĂRII ACTUALE

 BASILICA
BUCUREȘTI
2017

Redactare:
Eugen Maftei

Tehnoredactare:
Lucian - Florentin Mățã

Traducător:
Asist. univ. dr. Maria Yvonne Băncilă

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
VARLAAM PLOIEȘTEANUL, episcop-vicar patriarhal
Educația religioasă a tinerilor în contextul secularizării actuale /
coord.: PS Varlaam Ploieșteanul, conf. dr. Adrian Lemeni, pr. Florin
Marica. - București : Basilica, 2017
ISBN 978-606-29-0154-7

©Editura *BASILICA*
ISBN 978-606-29-0154-7

www.editurapatriarhiei.ro
editura@patriarhia.ro